

UNIVERZITET U NOVOM SADU  
FILOZOFSKI FAKULTET  
Odsek za psihologiju

Za izdavača  
Prof. dr Ivana Živančević-Sekeruš, dekan fakulteta

Recenzenti  
dr Jelena Šakotić-Kurbalija  
dr Slađana Zuković  
dr Danijela Budiša

Tehničko uređenje i lektura  
Marina Oros

ISBN 978-86-6065-259-3

Štampa



21000 Novi Sad, Momčila Tapavice 2  
Tel./fax: + 381 21 499 461

Ovaj zbornik izašao je u okviru obeležavanja 60 – godišnjice Filozofskog fakulteta.

Zahvaljujemo se Sekretarijatu za nauku i tehnološki razvoj AP Vojvodine  
na finansijskoj podršci

## VREDNOSTI, STAVOVI, ULOGE – TRANSGENERACIJSKA PERSPEKTIVA 2



Novi Sad, 2014.

- Moss, E., & Laurent, D. (2004). Correlates of attachment at age 3: construct validity of the preschool attachment classification system. *Developmental Psychology*, Vol. 40, No. 3, 323-334.
- Okoon, J. (1997). Attachment to parents and peers in late adolescence and their relationship with self-image. *Adolescence*, Vol. 32, No. 126, 471-482.
- Rosenstein, D.S., & Horowitz, H.A. (1996). Adolescent attachment and psychopathology. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64, 244-253.
- Sagi, A., van Ijzendoorn, M. H., Scharf, M., & Joels, T. (1997). Ecological constraints for intergenerational transmission of attachment, *International Journal of Behavioral Development*, Vol. 20, No. 2, 287-299.
- Steele, H., Steele, M., & Fonagy, P. (1996). Associations among attachment classifications of mothers, fathers and their infants, *Child Development*, Vol. 67, No. 2, 541-555.
- Stefanović-Stanojević, T. (2000). Afektivno vezivanje-transgeneracijski pristup. Magistarski rad. Beograd: Filozofski fakultet.
- Stefanović-Stanojević, T. (2002). Bliske, partnerske veze u svetlu teorije afektivnog vezivanja. Doktorska disertacija. Beograd, Filozofski fakultet.
- Siddiqui, A., Hagglof, B., Eisemann, M. (2000). Own memories of upbringing as a determinant of prenatal attachment in expectant women. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, vol. 18, br. 1, 67-74
- Salzman, J. (1996). Primary attachment in female adolescents: association with depression, self-esteem and marital identification. *Psychiatry*, Vol. 59, 20-33.
- van Ijzendoorn, M. H., & Bakermans-Kranenburg, M. (1996). Attachment representations in mothers, fathers, adolescents and clinical groups: A meta-analytic search for normative data. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64, 8-21.
- van Ijzendoorn, M. H., & Bakermans-Kranenburg, M. (1997). Integration of Attachment: A Move to the Contextual Level. *Attachment and Psychopathology*, 135-175.
- van Ijzendoorn, M. H. (1995). Adult attachment representation, parental responsiveness, and infant attachment: A meta-analysis on the predictive validity of Adult Attachment Interview. *Psychological bulletin*, 117, 387-403.
- Waters, E., Merrick, S. K., Treboux, D., Crowell, J., & Albersheim, L. (2000). Attachment security in infancy and early adulthood: A twenty-year longitudinal study. *Child Development*, 71, (3), 684-689.

## PROCENA ISKUSTVA DISCIPLINOVANJA U DETINJSTVU - PRIKAZ SRPSKOG PREVODA DDI-A SKALE

**Karić Tijana**

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

**Isaković Olivera**

Centar za socijalni rad Grada Novog Sada

**Mihić Vladimir, Mihić Ivana**

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

*Pod disciplinovanjem dece, različiti istraživači podrazumevali su uglavnom fizičko kažnjavanje. I u retkim istraživanjima koja su osim fizičke kazne uključivala i neke druge oblike disciplinovanja, primenjivane su različite metode, od naturalističke opservacije, preko kreativnih kvalitativnih tehnika, do intervjua i upitnika. Većina podataka prikupljena je isključivo od roditelja, i to uglavnom od majki, međutim malobrojni autori uključili su i očeve i samu decu kao procenjivače tehnika i efekata disciplinovanja. Inventarom dimenzija disciplinovanja (Dimensions of Discipline Inventory – DDI, Straus & Fauchier, 2007) obuhvaćene su sve do tada opisane dimenzije disciplinovanja (Fizičko kažnjavanje, ukidanje privilegija, Psihološka agresivnost, Restorativna ponašanja, Skretanje pažnje, Objašnjavanje/podučavanje, Ignorisanje neprimerenog ponašanja, Nagrađivanje i Nadgledanje), i napravljene su verzije za roditelje, decu i retrospektivna forma. U prikazanom istraživanju, metodom eksplorativne faktorske analize, ispitivana je faktorska struktura prevoda skale na srpski jezik, za retrospektivnu formu. Uzorak je činilo 329 studenata Novosadskog univerziteta (uzrast 18-30, Md=20), od čega je bilo 76,9% devojaka. Rezultati su pokazali da se na našem uzorku izdvaja po 7 faktora i na skali za majke i za očeve: Nadgledanje i kontrolisanje, Ukidanje privilegija, Fizičko kažnjavanje, Strogo kažnjavanje, Objašnjavanje/podučavanje, Ignorisanje neprimerenog ponašanja i nagrađivanje ispravljenih grešaka i Izazivanje krivice. Umesto faktora Psihološka agresivnost, izdvojilo se Strogo kažnjavanje, a neki od ajtema su imali visoko zasićenje sa Izazivanjem krivice, a ajtemi iz faktora Restorativnog ponašanja iz originalnog istraživanja raspoređeni su na faktore Izazivanje krivice i Ignorisanje uz nagrađivanje. Ove razlike između originalnog i našeg istraživanja mogu se objasniti kulturološkim razlikama u uzorcima.*

**Ključne reči:** diciplinovanje, vaspitanje, fizičko kažnjavanje, DDI

Reč „disciplinovanje”, između ostalih, ima i sledeća značenja: trenirati instruisanjem i vežbanjem; kazniti u cilju postizanja kontrole ili nametanja poslušnosti (The American Heritage, Dictionary of the English Language, 2009). Ovaj pojam, međutim, bio je definisan tek u nekolicini radova koji su se njime bavili, i to najčešće kao „metode modelovanja karaktera i podučavanja samo-kontroli i prihvatljivom ponašanju” (Papalia, Olds & Fieldman, 2006, prema Douglas & Straus, 2008). Kada je u pitanju disciplinovanje dece, među teoretičarima i istraživačima postoje različita shvatanja. Većina istraživača je pod disciplinovanjem podrazumevala fizičko kažnjavanje, ili su pak ispitivali samo ovaj fenomen u okviru šireg pojma disciplinovanja. Stotine istraživanja je tako sprovedeno da bi se opisala veza između korišćenja fizičke kazne od strane roditelja i razvoja deteta (za pregled Gershoff et al., 2010), pristupi istraživanju i merenju i fizičke kazne, i postupaka disciplinovanja generalno, bili su značajno različiti.

Tako su, na primer, McLoyd i Smith (2002) u logitudinalnom istraživanju koje je trajalo 6 godina, ispitivale blaže oblike fizičke kazne (*spanking*) i njegove posledice na probleme u ponašanju. Način na koji su prikupljale podatke bio je naturalistički, obučeno osoblje je obavljalo opservacije po kućama i beležilo da li majka udara ili ne udara dete, a učestalost ove forme disciplinovanja bila je ostavljena na procenu samim majkama. Podaci prikupljeni na početku studije, 1988., poslužili su za konstruisanje ordinalne skale koja se sastojala iz 4 nivoa: majke koje nisu prijavile da udaraju svoju decu, majke koje su prijavile da su jednom udarile dete ali tokom kućne posete to nije zabeleženo, zatim majke koje su prijavile udaranje više od jednog puta, ali to nije bilo zabeleženo tokom kućne posete i majke koje su prijavile udaranje više puta i koje su to radile i dok je trajala kućna poseta. Ova prva skala poslužila je za formiranje dve nove mere koje mere prosečan broj puta koji je dete bilo udareno za nedelju dana, u periodu od 6 godina i promene u iskustvu udaranja tokom odrastanja deteta.

Lansford i saradnici su (Lansford, Deater-Deckard, Dodge, Bates & Pettit, 2004) obučavali istraživače da sprovedu dubinske intervjuve sa majkama, u njihovim kućama, postavljajući pitanja koja se tiču toga kako su deca disciplinovana, da li su deca ikada bila fizički kažnjavana i ako jesu, kakvom fizičkom kaznom (npr. udaranje rukom ili nekim predmetom). Na osnovu dobijenih podataka formirana je petostepena skala, na kojoj skor 1 znači da roditelj nije prijavio fizičko kažnjavanje i da je većina nepoželjnih ponašanja kontrolisana navođenjem razloga, monitoringom i drugim ne-fizičkim oblicima disciplinovanja. Skor 3 označava kombinaciju fizičkih i ne-fizičkih metoda disciplinovanja, dok skor 5 podrazumeva strogu, često primenjivanu fizičku kaznu, koja se koristi za kontrolisanje najvećeg broja nepoželjnih ponašanja.

Lansford i Deater-Deckard su u jednom skorijem istraživanju proširili fokus sa ispitivanja tehnika disciplinovanja koje koristi majka, na generalnu porodičnu klimu kada je korigovanje neželjenog ponašanja deteta u pitanju iako je osnov zaključivanja i dalje činila procena majki za sve članove porodice (Lansford i Deater-Deckard, 2012). Pitanja su se odnosila na primenu 11 nenasilnih, psihološki agresivnih ili fizički nasilnih reakcija na detetovo nepoželjno ponašanje. Potencijalne reakcije su obuhvatale objašnjavanje, davanje detetu drugog zadatka, oduzimanje privilegija, vikanje i varijacije, vređanje, udaranje, trešenje, upotreba predmeta za udaranje, šamaranje i prebijanje deteta. Na osnovu ovog upitnika, autori su razvili četiri skale disciplinovanja i nasilja: skala nenasilja, skala fizičke agresije, skala fizičkog nasilja i skala teškog fizičkog nasilja – zlostavljanja.

Gershoff i saradnici (Gershoff et al., 2010) su takođe podatke o disciplinovanju prikupljali od majki, ali su pojam disciplinovanja proširili i na druge oblike osim fizičke discipline. Jedanaest procenjivanih disciplinskih tehnika uključivalo je podučavanje o dobrom i lošem ponašanju, teranje deteta da se izvini, davanje tajmouta, oduzimanje privilegija, upotrebu fizičke kazne, izražavanje razočarenja, postidivanje deteta, vikanje na dete, oduzimanje ljubavi zbog lošeg ponašanja, pretnju kaznom i obećanje privilegije.

Sva navedena istraživanja uključivala su uglavnom samo roditelje u procenu tehnika i efekata disciplinovanja. U onim malobrojnijim u kojima su podaci prikupljeni od strane dece, uglavnom je pažnja bila usmerena na jedan aspekt disciplinovanja, veoma često fizičko kažnjavanje, odnosno disciplinovanje. Simons i saradnici (Simons, Wu, Lin, Gordon, & Conger, 2000) su, tako, takođe su ispitivali efekte fizičke kazne, ali za razliku od prethodno opisanih primera istraživanja, oni su tražili od adolescenata, a ne od roditelja, da procene do kog stepena su njihovi roditelji koristili fizičko kažnjavanje kao metod disciplinovanja. Autori su takođe tražili i roditeljske samoprocene, ali su naveli i da bi roditelji mogli težiti kreiranju prihvatljivije impresije. Adolescenti su odgovarali na 3 pitanja o učestalosti primene različitih metoda fizičkog kažnjavanja od strane roditelja (udaranje, šamaranje, korišćenje predmeta, guranje itd.). Ispitanike u širem uzrasnom rasponu (5-14) ispitivao je Dobbs (2007), pronasavši kreativan način da od dece dobije potrebne informacije: uvođenjem fiktivnog lika iz svemira i zahtevanjem da mu deca pomognu da razume disciplinovanje na Zemlji. Diskusije sa fokus grupama ispitanika trajale su oko 60 minuta. Tarter i saradnici (1993) su u svom istraživanju ispitivali dečake starosti 10-12 godina i njihove biološke roditelje. Instrumente za ispitivanje roditeljskog disciplinovanja činile su 3 skale koje mere dimenzije konzistentnosti, ozbiljnosti i efektivnosti disciplinovanja. Iako sa uočljivim metodološkim problemima, ova istraživanja napra-

vila su veliki pomak od ispitivanja roditelja ka ispitivanju iskustava same dece koji su zapravo objekti disciplinovanja. U istraživanju sprovedenom na Novom Zelandu (Millichamp, Martin, Langley, 2006), putem polu-strukturiranog intervjua, istraživači su od adolescenata dobijali informacije uopšteno o disciplinskim tehnikama koje su njihovi roditelji primenjivali tokom njihovog odrastanja, šireći fokus, ali se i dalje primarno zadržavajući na iskustvima fizičkog kažnjavanja.

Analizirajući metodološke manjkavosti prethodno opisanih tehnika procene roditeljskih ponašanja pri korigovanju neželjenih ponašanja deteta, Straus i Fauchier ponudili Inventar dimenzija disciplinovanja (Dimensions of Discipline Inventory - DDI, Straus & Fauchier, 2007). Ovim instrumentom, autori su obuhvatili sve do tada opisane dimenzije disciplinovanja koje su se javljale u literaturi, koje su im bile predložene od strane kolega ili od strane učesnika u pilot istraživanjima (Fauchier & Straus, 2007). DDI je dizajniran tako da zahvata čitav raspon korektivnih disciplinskih strategija, počev od induktivnih tehnika kao što je objašnjavanje, do discipline zasnovane na moći roditelja (*power-assertive discipline*) (Fauchier & Straus, 2007). Osim tehnika disciplinovanja, DDI uključuje i skale koje mere aspekte konteksta, načina sprovođenja i roditeljske kognitivne procene primenjenih disciplinskih ponašanja (Straus & Fauchier, 2011). Sama skala disciplinskih ponašanja sadrži 26 disciplinskih ponašanja koja su podeležena u 9 teorijskih skala: Fizičko kažnjavanje, Ukidanje privilegija, Psihološka agresivnost, Kazneni zadaci i prepisivanje ponašanja kojima se poravlja učinjeno (restorativna ponašanja), Skretanje/ preusmeravanje pažnje, Objasnjavanje/ podučavanje, Ignorisanje neprimerenog ponašanja, Nagrađivanje i Nadgledanje i kontrolisanje. Navedene skale mogu biti redukovane na 4 faktora višeg reda: Agresivna disciplina (uključuje Fizičko kažnjavanje i Psihološku agresivnost), Pozitivna disciplina (uključuje Skretanje/preusmeravanje pažnje, Objasnjavanje/ podučavanje i Nagrađivanje), Kažnjavanje (Ukidanje privilegija, Kazneni zadaci i prepisivanje ponašanja kojima se poravlja učinjeno (restorativna ponašanja)) i Supervizija (Ignorisanje neprimerenog ponašanja i Nadgledanje i kontrolisanje).

Autori su do sada razvili tri forme DDI upitnika: P – roditeljska forma (Parents), A – retrospektivna forma (Adult-Recall) i C – dečija forma (Children). A forma, koja je ovim radom predstavljena, podrazumeva procenu roditeljskih ponašanja temeljenu na retrospekciji odraslih ljudi na disciplinske tehnike koje su njihovi roditelji primenjivali kada su oni imali 10 godina (Straus & Fauchier, 2011). Uzrast od 10 godina autori su odabrali na osnovu nekoliko kriterijuma. Najpre, na uzrastu od 10 godina, većina dece je i dalje veoma sklona upražnjavanju neželjenih ponašanja koja zahtevaju disciplinske mere. Osim toga, taj uzrast je još uvek pogodan da roditelji koriste disciplinske tehnike koje se mogu smatrati neprikladnim za starije uzraste (poput fizičke kazne, između ostalog)

(Straus & Fauchier, 2011). U istraživanju koje je sprovedla Fauchier (2007), studentima je zadato da izveštavaju o različitim uzrastima: 10 i 13 godina. Rezultati su pokazali da su učesnici u obe grupe pokazali sličnu sposobnost da se priseite referentnog perioda. Osim toga, studenti koji su se prisećali uzrasta od 10 godina, procenjivali su da mogu da izveštavaju o svojim mislima i osećanjima, disciplinskim tehnikama i odnosima među roditeljima na mnogo mlađem uzrastu nego ispitanici iz druge grupe. Inventar kao kontrolnu meru uvodi i ispitanikovu procenu mogućnosti prisećanja iskustava za navedeni uzrast.

Od 2011. godine, autori Inventara započinju projekat Međunarodne studije roditeljstva (International parenting study), vodeći se idejom da, na temelju procena dobijenih DDI-A formom opišu sličnosti i razlike u tehnikama koje roditelji iz različitih kultura koriste da bi korigovali neželjena ponašanja svoje dece. Istraživanje prikazano ovim radom deo je te studije i za cilj ima da predstavi srpski prevod DDI-A instrumenta, njegovu faktorsku strukturu i bazične merne karakteristike.

## METOD

### Uzorak

Uzorak je činilo 329 studenata Novosadskog univerziteta uzrasta od 18 do 30 godina ( $Md=20$ ), od toga 23,1% momaka i 76,9% devojaka. U Srbiji se rodilo 83,3% uzorka, a nakon rođenja u nekoj drugoj zemlji doselilo se 16,4%. Tokom odgovaranja na upitnik, 98,5% ispitanika govorilo je o svojoj biološkoj majci, a 95,4% o biološkom ocu. Kod 51,9%, majka je imala veću odgovornost za disciplinovanje tokom detinjstva ispitanika, za 10,9% je to bio otac, a za disciplinovanje 36,5% naših ispitanika u detinjstvu, su, prema njihovoj proceni, odgovornost podjednako imala oba roditelja.

### Instrumenti

Instrument korišćen u ovom istraživanju je Inventar dimenzija disciplinovanja, A forma (Dimensions of Discipline Inventory, DDI-A, Straus & Fauchier, 2007). Upitnik se sastoji od 26 ajtema koji predstavljaju tehnike disciplinovanja, čija se učestalost procenjuje na jedanaestostepenoj skali. Forma upitnika korišćena u ovom istraživanju dobijena je prevodenjem originalne forme upitnika DDI-A, koji je korišćen u Internacionalnoj studiji roditeljstva. Upitnik meri 9 ra-

nije navedenih dimenzija dobijene u pilot istraživanju na uzorku studenata i njihovih roditelja. Upitnik ima formu retrospektivnog istraživanja u kojoj ispitanici odgovaraju koliko često su roditelji svaki od 26 postupaka primenili u periodu kada je student imao 10 godina („šta su vaši roditelji radili kako bi korigovali vaše ponašanje kada ste se, bilo blago bilo izrazito, neprimereno ponašali u uzrastu od 10 godina”). Posebne skale za odgovore odnose se na majku i na oca.

Primarno, naš zadatak je bio da utvrdimo faktorsku strukturu eksplozivnom faktorskom analizom pošto je do sada kod nas DDI skala bila korišćena na osnovu originalnog priručnika. Za potrebe ove analize korišćena analiza glavnih komponenata sa Promax rotacijom.

Takođe, za potrebe poređenja rezultata, a na osnovu priručnika, odgovori studenata su pretvoreni u frekvencije disciplinskih postupaka njihovih roditelja u ranom periodu njihovih života (10 godina). Ove frekvence se kreću od 0 (nikada/nije primenjen postupak/ ili nije primenjen u ovoj ali jeste u prethodnoj godini) do 700 (ako je postupak primenjivan dva puta dnevno u toj godini).

### Postupak istraživanja

Istraživanje je sprovedeno u periodu između aprila 2012. i novembra 2013. godine na fakultetima Novosadskog univerziteta. Pri sprovođenju istraživanja zadržana je procedura definisana Međunarodnom studijom roditeljstva. U skladu sa njom u uzorku su učestvovali studenti osnovnih studija sa izuzetkom studenata Psihologije, istraživanje je bilo anonimno i grupno organizovano. Trajalo je maksimalno 45 minuta. Za ušće u istraživanju ispitanici su bili nagrađeni sa maksimalno 5 bodova na nekom od kurseva svoje studijske grupe (ukoliko je to predmetom predviđeno). Pored osnovnih podataka o istraživanju koji obezbeđuju informisanu saglasnost ispitanika, ponuđena je i debriefing forma koja predstavlja članove istraživačkog tima i partnerske organizacije koja pružaju podršku i/ili savetovanje za one ispitanike kod kojih bi učešće u ovom istraživanju isprovociralo određena pitanja i potrebe. Realizacija Međunarodne studije roditeljstva na našem uzorku u celini je dobila dozvolu etičke komisije.

## REZULTATI

*Faktorska struktura instrumenta.* Kako je napomenuto, za potrebe eksploracije latentnih dimenzija upitnika korišćena je faktorska analiza metodom glavnih komponenata sa promax rotacijom. Izvršene su dve faktorske analize, posebno za procenu relacije sa ocem i sa majkom.

Ovakav postupak izdvojio je i kod majki i kod očeva osam faktora prvog reda. Radi bolje preglednosti, biće posebno prikazani rezultati za očeve i za majke, iako su oni upadljivo slični.

Kada je reč o postupcima disciplinovanja koje su primenjivale majke, faktorska analiza 26 postupaka svodi na osam faktora koji zajedno objašnjavaju 55,74% varijanse. Na osnovu Scree plot-a, a i činjenice da sa osmim faktorom zasićenje veće od .30 ima samo jedan ajtem, u konačnoj verziji zadržali smo sedam faktora koji objašnjavaju 51,86% ukupne varijanse (Tabela 1).

Tabela 1. Ukupna objašnjenja varijansa ekstrahovanih faktora za majke

Faktor	Inicijalne vrednosti		
	egen vrednost	% objašnjene varijanse	kumulativni %
1	5.424	20.863	20.863
2	1.876	7.213	28.076
3	1.465	5.633	33.709
4	1.318	5.070	38.780
5	1.179	4.536	43.316
6	1.116	4.294	47.610
7	1.106	4.254	51.863
8	1.007	3.872	55.735

Iako ovi faktori imaju sličnosti sa faktorima koji autori navode u originalnoj studiji, već sam broj (sedam umesto devet) sugeriše specifičnosti našeg uzorka.

U tabeli 2 dat je kratak izvod iz matrice sklopa sa primerima ajtema i predloženim nazivima faktora.

**Tabela 2:** Tabela sklopa i predloženi nazivi ekstrahovanih faktora za majke

faktor	izvod iz matrice sklopa	faktorsko zasićenje sa faktorom	naziv faktora
1	Koliko često su Vam ukinuli džeparac, uskratili igračke ili druge privilegije dok niste uradili ono što su želeli da uradite?	.749	Ukidanje privilegija *
	Koliko su Vam često uskraćivali džeparac, igračke ili druge privilegije zbog neprimerenog ponašanja?	.720	
2	Koliko često su roditelji proveravali da li se neprimereno ponašate?	.834	Nadgledanje i kontrolisanje *
	Koliko često su Vas roditelji proveravali da bi mogli da Vam kažu da nešto dobro radite?	.721	
3	Koliko su Vas često protresli ili zgrabili kako bi privukli Vasu pažnju?	.711	Fizičko kažnjavanje *
	Koliko često su Vas lupili po zadnjici, ćušnuli, ošamarili ili udarili?	.709	
4	Koliko su Vam često roditelji objašnjavali pravila kako bi pokušali da spreče da ponovite neprimereno ponašanje?	.679	Objašnjavanje / podučavanje *
	Koliko često su Vam roditelji pokazivali ili demonstrirali šta treba uraditi?	.502	
5	Koliko često su Vas poslali na spavanje bez večere?	.938	Strogo kažnjavanje
	Koliko često su Vam roditelji isprali usta sapunom, stavili nešto ljuto na jezik ili uradili nešto slično?	.799	
6	Koliko često su Vas pustili da se neprimereno ponašate kako biste se suočili s posledicama?	.672	Ignorisanje neprimerenog ponašanja i nagrađivanje ispravljenih grešaka
	Koliko često su namerno ignorisali Vaše neprimereno ponašanje?	.644	

7	Koliko često su Vas terali da se izvinjavate ili da kažete da Vam je žao zbog neprimerenog ponašanja?	.762	Izazivanje krivice zbog neprimerenog ponašanja
	Koliko često su nastojali da osetite stid ili krivicu?	.378	

\* - faktori koji korespondiraju originalnom istraživanju

Iz tabele je jasno da se neki oblici kažnjavanja podudaraju sa originalnim faktorima (uskraćivanje privilegija, nadgledanje, fizičko kažnjavanje, objašnjavanje/podučavanje i, donekle, ignorisanje neprimerenog ponašanja). Ajtemi sa drugih skala su se raspršili na ove i dva specifična faktora kojih nema u tom obliku u originalnom istraživanju. Na kraju, ovi faktori su u relativnom niskim korelacijama i nijedna ne prelazi .37.

Kada su očevi u pitanju, situacija je u mnogome slična majkama. I ovde je izdvojeno osam faktora, od kojih poslednji sadrži samo jedan ajtem (isti kao i kod majki: „Koliko često su Vam roditelji uskraćivali ljubav tako što su se ponašali hladno ili Vas nisu grlili i ljubili?“), te je u tabeli 3 predstavljena ukupna objašnjena varijansa svih ekstrahovanih faktora, sa napomenom da je u daljoj analizi zadržano prvih sedam koji zajedno objašnjavaju 52,74% ukupne varijanse, neznatno više nego kod majki.

**Tabela 3:** Ukupna objašnjenja varijansa ekstrahovanih faktora za očeve

Faktor	Inicijalne vrednosti		
	egen vrednost	% objašnjene varijanse	kumulativni %
1	5.263	20.244	20.244
2	1.833	7.050	27.294
3	1.615	6.213	33.507
4	1.366	5.253	38.760
5	1.309	5.035	43.795
6	1.256	4.829	48.625
7	1.069	4.111	52.735
8	1.029	3.958	56.693

Kada je reč o imenovanju ekstrahovanih faktora oni su gotovo identični sa onima kod majki (tabela 4).

Tabela 4. Tabela sklopa i predloženi nazivi ekstrahovanih faktora za očeve

faktor	izvod iz matrice sklopa	faktorsko zasićenje sa faktorom	naziv faktora
1	Koliko često su roditelji proveravali da li se neprimereno ponašate?	.892	Nadgledanje i kontrolisanje *
	Koliko često su Vas roditelji proveravali da bi mogli da Vam kažu da nešto dobro radite?	.812	
2	Koliko često su Vam roditelji govorili da Vas posmatraju ili proveravaju da li ste nešto uradili?	.904	Ukidanje privilegija *
	Koliko su Vam često zabranili izlazak ili Vam ograničili aktivnosti izvan kuće zbog neprimerenog ponašanja?	.603	
3	Koliko često su Vaši roditelji koristili varjaču, četku za kosu, kaiš ili neki drugi predmet?	.776	Fizičko kažnjavanje *
	Koliko su Vas često protresli ili zgrabili kako bi privukli Vašu pažnju?	.745	
4	Koliko često su Vas poslali na spavanje bez večere?	.730	Strogo kažnjavanje
	Koliko često su Vam roditelji isprali usta sapunom, stavili nešto ljuto na jezik ili uradili nešto slično?	.722	
5	Koliko često su Vas roditelji pohvalili nakon što ste konacno prestali s lošim ponašanjem ili što ste se lepo ponašali	.726	Objašnjavanje/ podučavanje *
	Koliko su Vam često roditelji objašnjavali pravila kako bi pokušali da spreče da ponovite neprimereno ponašanje?	.711	
6	Koliko često su namerno ignorisali Vaše neprimereno ponašanje?	.758	Ignorisanje neprimerenog ponašanja i nagrađivanje ispravljenih grešaka
	Koliko često su Vas pustili da se neprimereno ponašate kako biste se suočili s posledicama?	.730	

7	Koliko često su Vas terali da se izvinjavate ili da kažete da Vam je žao zbog neprimerenog ponašanja?	.828	Izazivanje krivice zbog neprimerenog ponašanja
	Kada ste se neprimereno ponašali, koliko često su Vam roditelji rekli da ste lenji, neuredni, nepromišljeni ili nešto slično?	.324	

\* - faktori koji korespondiraju originalnom istraživanju

Kako je jasno iz tabele, faktori izdvojeni za očeve su gotovo identični po svemu onim za majke. Jedina razlika, pored različitog rasporeda ekstrahovanih faktora, jeste što je kod petog faktora kod očeva, pored objašnjenja uz primer, nešto uočljivije nagrađivanje ispravnog ponašanja, dok je kod majki (četvrti faktor) objašnjenje bilo više povezano za kažnjavanjem neprimerenog ponašanja. Pored toga, jasno je i da poslednji izdvojeni faktor ima nešto lošije psihometrijske karakteristike nego isti ovaj faktor kod majki, ali su one na granici tolerancije i autori su ga zadržali u nastavku analiza. Takođe, jedan ajtem iz skale („Koliko su Vas često stavili u kaznu „na hlađenje“ („time out“) ili poslali u sobu na neko vreme?“) nije imao zadovoljavajuće zasićenje ni sa jednim od sedam izdvojenih faktora pa je i on (pored ajtema koje je imao zadovoljavajuće zasićenje samo sa osmim faktorom) izbačen iz narednih analiza. Na kraju, kao i kod majki, ovi faktori su u relativnom niskim korelacijama i nijedna ne prelazi .42.

*Pouzdanost DDI skale.* Pouzdanost ovako redukovane DDI skale (sa 25 ajtema kod majki i 24 kod očeva) je zadovoljavajuća i za očeve i za majke i, merena Kronbahovim  $\alpha$  koeficijentom iznosi .89 za obe procenjivane relacije. Takođe, analiza pokazuje da pouzdanost ne bi bila veća izbacivanjem bilo kog narednog ajtema iz skale, pa možemo reći da bi konačna verzija skale sa našu populaciju imala 25, odnosno 24 ajtema.

## DISKUSIJA I ZAKLJUČCI

Načini operacionalizovanja i procene tehnika disciplinovanja su raznoliki i obuhvataju posmatračke mere aktuelne interakcije roditelj-dete, intervju, ček liste ponašanja i slično. Jednako kao što variraju pristupi merenju, varira i grupa čija se procena (ili ponašanje) uzima kao relevantno za opis iskustava disciplinovanja i njegovih efekata na razvoj deteta. Tako se u većini istraživanja fokus stavlja na disciplinske tehnike majki, dok se u ponekim podaci dobijaju za oba roditelja od strane deteta.

vid disciplinovanja veoma redak i da se njegovo korišćenje može svesti u domen veoma retkih događaja.

Samim uvidom u karakteristike instrumenta, ali i u latentnu strukturu instrumenta, mogu se primetiti određene manjkavosti koje Inventar ima. Njih, takođe, beleže i diskutuju i istraživači iz inostranstva. Pre svega, one se odnose na broj ponašanja kojima su opisane pojedine dimenzije u Inventaru, a koji se, u nekim slučajevima, kreće od 2-3. I druge primene Inventara ukazuju na to da ova karakteristika instrumenta može dovesti do niske pouzdanosti (Khoury-Kassabri & Straus, 2011; van Leeuwen, Fauchier & Straus, 2012). Preporuka je da se iz istraživanja se zato isključuju subskale koje ne zadovoljavaju granicu prihvatljive pouzdanosti od .60. Drugo ograničenje koje primena ovog instrumenta može da ima tiče se mogućnosti generalizacije podatka s obzirom da se procena, u svim istraživanjima uključenim u Međunarodnu studiju roditeljstva, dobija od strane specifične, studentske populacije. Zbog ovog, potrebno je instrument primenjivati i na uzorcima drugih odraslih osoba. U onim istraživanjima u kojima je to urađeno, sve merene, ili pojedine dimenzije (fizička kazna) procene iskustava u detinjstvu dovođene su u vezu sa aktuelnim roditeljskim ponašanjima (Bell & Romano, 2012) čime se dobijaju podaci o transgeneracijskom prenosu (ili bar sličnostima) ovog aspekta roditeljske uloge. Ograničenje primene Inventara potiče i otud što je izvor informacija u relaciji sa ocem i sa majkom ista osoba. Ova „preopterećenost” ispitanika u smislu procene dve različite, a međusobno zavisne relacije, može dovesti do „falš” pozitivne korelacije u proceni iskustava sa majkom i sa ocem, te sličnosti koje ove dve procene mogu imati u korelaciji sa drugim varijablama (van Leeuwen, Fauchier & Straus, 2012). Iako obuhvata veliki broj različitih disciplinujućih ponašanja, DDI je koncipiran tako da izostaju mere preventivne discipline. Takođe, s obzirom da se dobija procena od dece, očekuju se problemi pri mogućnosti procene učestalosti određenih ponašanja roditelja, poput namernog ignorisanja neželjenog ponašanja, koje dete teže opservira ili različito interpretira.

I uz sva ova ograničenja, Inventar ipak pruža jedinstvenu mogućnost procene velikog broja različitih strategija koja roditelji koriste kako bi korigovali neželjena ponašanja deteta. Takođe, nudi ekonomičnu procenu interakcije i sa ocem i sa majkom, uz mogućnost kontrole procene dominirajućeg roditelja u oblasti discipline u porodici. Velika prednost Inventara je i to što, uz samu procenu ponašanja roditelja, nudi procenu i relevantnih uslova u kojima se sama interakcija sa ciljem korigovanja neželjenog ponašanja deteta odvija. Iako su u našem istraživanju uočene (ne naročito izražene) razlike u strukturi dimenzija Inventara u odnosu na originalni, i uprkos tendencijama da se, zbog obimnosti, naprave skraćene verzije, u skladu sa preporukama i autora iz drugih zemalja,

preporučuje se upotreba originalne skale, prema originalnom ključu. Ovakva primena pruža mogućnost da se skala zaista iskoristi na način koji omogućuje opisivanje kulturnih specifičnosti i univerzalnih strategija koje roditelji koriste u ovom važnom aspektu ispunjavanja roditeljske uloge.

## LITERATURA

- Bell, T., Romano, E. (2012). Opinions about corporal punishment and influencing factors. *Journal of Interpersonal Violence*, 27 (11), 2208-2229.
- Čorović, E., (2012). Sporni oblici disciplinskog kažnjavanja dece - da li je reč o osnovu isključenja protivpravnosti krivičnog dela ili nasilju nad decom? *Crimen*, 3, 211-221.
- Dobbs, T. (2007). What do children tell us about physical punishment as a risk factor for child abuse?. *Social Policy Journal of New Zealand*, 30, 145.
- Douglas, E. M., & Straus, M. A. (2008). Discipline by parents and child psychopathology. *International handbook of psychopathology and the law*, 303-317.
- Fauchier, A., Murray, A. (2010). Psychometrics of dimensions of discipline: psychometric properties of the adult-recall form of the dimensions of discipline inventory. Family Research Laboratory, University of New Hampshire
- Fauchier, Angèle. (2007, July 10). „Task demands influence earliest age of „accurate” retrospective reports.” Paper presented at the International Family Violence and Child Victimization Research Conference, Portsmouth, NH: Family Research Laboratory, University of New Hampshire: Durham, NH.
- Gámez-Guadix, M. (2010). Psychometric properties of the Spanish version of the Dimensions of Discipline Inventory (DDI) in university students. *Psicothema [Psicothema]*, 22 (1), 151-6.
- Gershoff, E. T., Grogan-Kaylor, A., Lansford, J. E., Chang, L., Zelli, A., Deater-Deckard, K., & Dodge, K. A. (2010). Parent discipline practices in an international sample: Associations with child behaviors and moderation by perceived normativeness. *Child development*, 81(2), 487-502.
- Khoury-Kassabri, M., Straus, M. A. (2011). Discipline Methods Used by Mothers: The Contribution of Ethnicity, Socioeconomic Status, and Child's Characteristics. *Child Indicators Research*, 4(1), 45-57.
- Lansford, J. E., & Deater-Deckard, K. (2012). Childrearing discipline and violence in developing countries. *Child development*, 83(1), 62-75.



- Lansford, J. E., Deater-Deckard, K., Dodge, K. A., Bates, J. E., & Pettit, G. S. (2004). Ethnic differences in the link between physical discipline and later adolescent externalizing behaviors. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(4), 801-812.
- McLoyd, V. C., & Smith, J. (2002). Physical discipline and behavior problems in African American, European American, and Hispanic children: Emotional support as a moderator. *Journal of Marriage and Family*, 64(1), 40-53.
- Mihaljičić, R., Petrović, J., Zotović, M., Mihić, I., (2008). Dimenzije temperamenta deteta i ponašanje majke u roditeljskoj ulozi. *Pedagoška stvarnost*, 54, 1039-1051
- Mihić I. (2011). Samoprocena uključenosti oca u porodica sa predškolskim detetom. u: Zotović M., Mihić I., Petrović J. (2011). Porodice u Vojvodini: razvoj porodičnih uloga. Filozofski fakultet, Novi Sad, str. 61-74.
- Millichamp, J., Martin, J., & Langley, J. (2006). On the receiving end: young adults describe their parents' use of physical punishment and other disciplinary measures during childhood. *Journal of the New Zealand Medical Association*, 119(1228), 13-26.
- Najdanović Tomić, J., (1996). Nagradivanje i kažnjavanje dece u porodici i školi. *Nastava i vaspitanje*, 45, 735-743.
- Simons, R. L., Wu, C. I., Lin, K. H., Gordon, L., & Conger, R. D. (2000). A cross-cultural examination of the link between corporal punishment and adolescent antisocial behavior\*. *Criminology*, 38(1), 47-80.
- Stevanović, I., Srna, J., (2010). Eliminisanje telesnog kažnjavanja dece, kao ljudsko pravo. *Temida*, 13, 37-48.
- Straus, M. A., & Fauchier, A. (2007-2011). Manual for the dimensions of discipline inventory (DDI). Durham, NH: Family Research Laboratory, University of New Hampshire <http://pubpages.unh.edu/~mas2>.
- Straus, M.A., Fauchier, A., (2007). *Manual for Dimension discipline inventory (DDI)*. Durham: University of New Hampshire, Family Research Laboratory.
- Tarter, R. E., Blackson, T., Martin, C., Loeber, R., & Moss, H. B. (1993). Characteristics and correlates of child discipline practices in substance abuse and normal families. *The American Journal on Addictions*, 2(1), 18-25.
- Van Leeuwen, K. G., Fauchier, A., Straus, M. A. (2012). Assessing Dimensions of Parental Discipline. *Journal of psychopathology and behavioral assessment*, 34(2), 216-231

## POVEZANOST ISKUSTAVA DISCIPLINOVANJA U DETINJSTVU SA AGRESIVNIM PARTNERSKIM PONAŠANJEM U MLAĐEM ODRASLOM DOBU

**Marina Oros, Renata Jevtić**

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Novi Sad

**Olivera Isaković**

Centar za socijalni rad Grada Novog Sada

**Ivana Mihić, Ivan Jerković**

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Novi Sad

*Opisano istraživanje ispituje povezanosti između disciplinovanja u detinjstvu i kvaliteta partnerske veze u mlađem odraslom dobu. Ciljevi istraživanja uključuju ispitivanje polnih razlika u doprinosu iskustava disciplinovanja od strane roditelja na kvalitet partnerskih veza, kao i da li iskustva disciplinovanja od strane majke i oca na isti način doprinose kvalitetu veze. Uzorak je činilo 207 studenata Univerziteta u Novom Sadu, starosti 18 do 30 godina. Primenjena je skala stavova prema diciplinskim ponašanjima (DDI), kao i upitnik koji meri nasilje u trenutnoj partnerskoj vezi (CTS2-short). Rezultati pokazuju da postoji slaba povezanost između disipline u detinjstvu i kvaliteta partnerske veze u mlađem odraslom dobu. Granična značajnost nedovoljna je za specifikaciju oblika disciplinovanja koji bi mogli imati najznačajniji uticaj na kvalitet partnerskih veza ispitanika. Takođe, utvrđeno je da ni disciplinovanje od strane majke i od strane oca nema značajne povezanosti sa kvalitetom partnerskih veza ispitanika. Utvrđeno je da su devojke u većem broju slučajeva bile psihički agresivne prema partneru, kao i da su svog partnera više fizički napadale.*

**Ključne reči:** disciplinovanje u detinjstvu, kvalitet partnerske veze, intimno partnersko nasilje

Porodica kao najznačajniji agens socijalizacije (treba da) osigurava sigurno okruženje u kojem dete razvija i uči da ostvaruje emocionalnu i fizičku bliskost sa drugim osobama. Odnos sa članovima porodice ima veliki značaj za razvoj svakog pojedinca i snalaženje u kasnijim socijalnim interakcijama i interpersonalnim veštinama. Ovakva vrsta razvoja je važna za svaku osobu, ne samo zbog socijalnih interakcija već i zbog kvalitetnog razvoja romantičnih veza

UNIVERZITET U NOVOM SADU  
FILOZOFSKI FAKULTET  
Dr Zorana Đinđića 2,  
21000 Novi Sad  
Tel: +381 21 485 3930  
www.ff.uns.ac.rs

Odlukom Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta u Novom Sadu od 14. 3. 2014. godine, data je saglasnost za štampanje ovog udžbenika.

**NAPOMENA O AUTORSKOM PRAVU:**

Nijedan deo ove publikacije ne može se preštamovati, reprodukovati ili upotrebiti u bilo kom obliku bez pisanog odobrenja autora, kao nosioca autorskog prava.

**COPYRIGHT NOTICE:**

No part of this publication may be reprinted, reproduced or utilized in any form without permission in writing from the author, as the holder of the copyright.

Rukopis je priređen za štampu marta 2014.

CIP - Katalogizacija u publikaciji  
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

316.356.2:316.4.051.6]:159.9.072(082)  
316.356.2:316.64]:159.9.072(082)

**VREDNOSTI, stavovi i uloge - transgeneracijska perspektiva 2**  
/ urednici Ivan Jerković, Ivana Mihić. - Novi Sad : Filozofski fakultet,  
Odsek za psihologiju, 2014 (Novi Sad : Sajnos). - 96 str. ; 23 cm

Tiraž 200. - Uvodna reč priređivača: str. 7-9. - Bibliografija uz svaki rad.

ISBN 978-86-6065-259-3

1. Jerković, Ivan, 1960-2. Mihić, Ivana

a) Porodiца - Generacijske промене - Psihološka истраживања

b) Porodični односи - Psihološka истраживања

COBISS.SR-ID 284980743